

Vest-Agder-museet
Aust-Agder museum og arkiv

Agder fylkeskommune
Postboks 788 Stoa
4809 Arendal

Deres ref.:

Vår ref.:

Kristiansand, 28. september 2025

Søknad om tilskudd bygningsvern,

Aust-Agder museum og arkiv og Vest-Agder-museet vil takke for tilsagn om støtte til bygningsvern for 2025. Dette betyr mye for at museene kan løfte tilstanden ved flere av de antikvariske byggene i samlingene. Midlene fra fylkeskommunen har også bidratt til å løse ut private midler fra f.eks. Stiftelsen UNI og midler fra eierkommunene.

Bakgrunn og forankring

Nedenstående søknad er begrunnet i Regionplan Agder 2030:

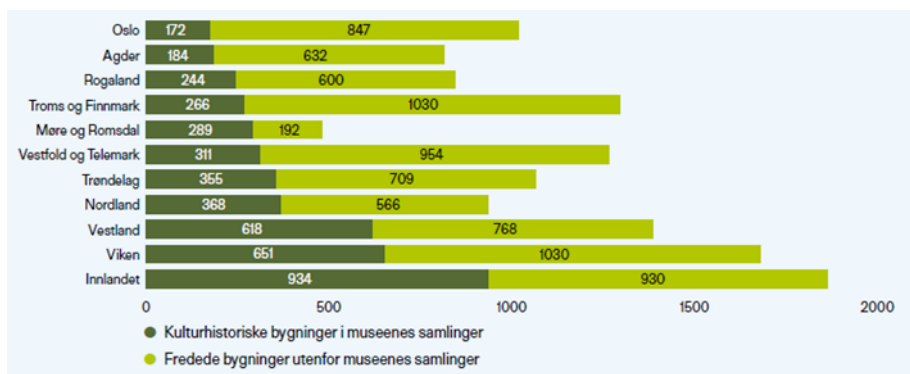
- Utvikle modeller for samskaping mellom aktørene innen immateriell kulturarv.
- Tilrettelegge kulturelle satsninger og regionens kulturarv for helhetlig attraksjonsutvikling.
- Videreutvikle bibliotek, museer, kulturskoler, ungdomshus, fritidsklubber og idrettsanlegg som arenaer for aktivitet, læring, debatt, mangfold og inkludering.
- Ivareta landskap, naturmangfold, friluftsområder, landbruksområder, strandsonen og kulturmiljø for fremtidige generasjoner gjennom utvikling, bruk og vern.
- Bruke kunst, kultur, idrett, arenaer for tro og livssyn, samt kommersielle møteplasser for å øke steds kvalitet og skape folkeliv.

Bygningsvern i kombinasjon med museumsdrift er også et godt bærekraftstiltak og miljøtiltak. Museene er del av demokratiske grunnmuren og tilgjengelig for alle – på samme måte som bibliotekene. Samtidig er det å skape attraksjoner av noe eksisterende, et godt miljøtiltak.

Museumsdrift generelt, og bygningsvern spesielt, er et langsiktig arbeid. Hvis vi skal klare å knytte til oss kompetansepersoner/hente inn kompetente eksterne firma eller skaffe egnet virke til antikvarisk vedlikehold, er vi avhengig av å kunne planlegge flere år i forveien. Vi er derfor glade for at tilskuddet til bygningsvern er lagt inn i økonomiplanen og vi oppfatter dette som et signal om forutsigbarhet.

Bygningsvern i Agder, vs. nasjonalt

Agder er blant fylkene i landet med færrest bygg på museum (museer under Kulturdepartementet)– og også blant fylkene med færrest fredede bygg samlet sett. Ser en antall bygg på museum – og antall fredede bygg i privat/offentlig eie i sammenheng, er det kun Møre og Romsdal som har færre. Når det gjelder bygg på museer under Kulturdepartementet isolert, er det kun Oslo som har færre. Dette betyr at det er særlig viktig å ta vare på de byggene som er kommet på museum, eller tatt ut til bevaring. Mange av byggene Vest-Agder-museet forvalter er også innenfor kategorier hvor det er relativt sett få bygg også nasjonalt, f.eks. knyttet til industri, samferdsel og militærhistorie.

Figur 1: Fra "Museenes kulturhistoriske bygningssamlinger", Kulturrådet 2020.

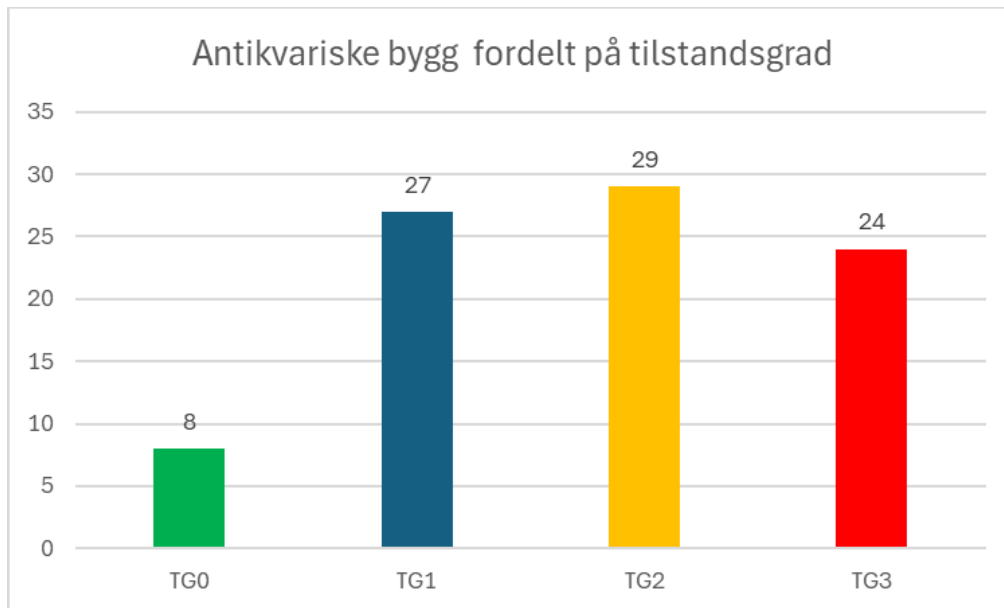
Status bygningsvern i Vest-Agder-museet og Aust-Agder museum og arkiv

Vest-Agder-museet forvalter 130 bygninger. 103 av disse er antikvariske bygg, dvs. at de enten er fredet, regulert til bevaring eller bevart ut fra byggenes egenverdi/formidlingsverdi. Ca. 40 av byggene er enten fredet eller under fredning.

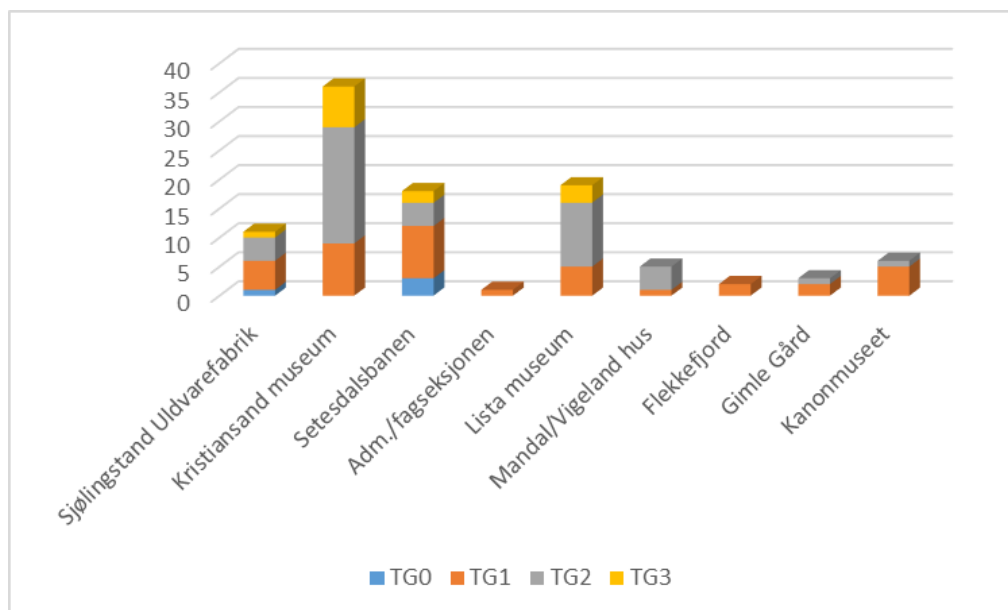
Totalt utgjør museets bygningsmasse ca. 25 300 m². Størrelsesmessig spenner byggene fra telefonkiosker på 1 m² til Spinneribygningen på Sjølingstad og Andorsengården i Mandal på henholdsvis 2 250 m² og 2 850 m².

Aust-Agder museum og arkiv eier/forvalter 88 antikvariske bygg, som enten er fredet, regulert til bevaring eller bevart ut fra byggenes egenverdi/formidlingsverdi. Totalt utgjør museets bygningsmasse ca. 17 734 m². AAMA har flere bygg som er unike, som det ikke finnes mange andre av, det er derfor svært viktig å ta godt vare på disse. I nasjonalt perspektiv er Setesdal en region med en vesentlig andel bygg fra før 1650, og AAMA forvalter viktige representanter for denne perioden. Tilstandsgraden på disse byggene er varierende. Virksomheten jobber jevnt med vedlikehold og restaurering, men dette er svært kostnads- og ressurskrevende prosjekter.

I 2019 ba Kulturdepartementet museene om å foreta en kartlegging av all antikvarisk bygningsmasse (<https://www.kulturradet.no/vis-publikasjon/-/museene-kulturhistoriske-bygningssamlinger>). Dette som grunnlag for museumsmeldingen som kom i 2021. Aust-Agder museum og arkiv og Vest-Agder-museet samarbeidet for å få en lik vurdering av museumsbyggenes tilstand i det kommende Agder fylke. Behovet for istandsetting ble kategorisert fra TG0 til TG3, hvor TG0 er «nytt bygg», mens TG3 er bygg med store skade og stort istandsettingsbehov, gjerne lekkasje i tak, svikt i bærende konstruksjoner osv.

Figur 2: Antikvarisk bygningsmasse ved Aust-Agder museum og arkiv, fordelt på tilstandsgrad

Figur 3: Antikvariske bygningsmasse ved Vest-Agder-museet, fordelt på avdeling og tilstandsgrad.

Interne ressurser til istandsetting av antikvarisk bygningsmasse

Til å følge opp vedlikehold og istandsetting har museene følgende ressurser:

- **Kuben (AAma):** Ett årsverk fordelt på vaktmesteroppgaver og enkelt vedlikehold på bygg.
- **Setesdalsmuseet (AAma):** Ett årsverk fordelt på vaktmesteroppgaver, som også bidrar med enkelt vedlikehold på bygg. På Setesdal bygningsvernssenter er det to årsverk, der egne istandsettingsprosjekt bare er en del av virksomheten. Det er en treårig prosjektstilling som driver prosjektstyring og dokumentasjon av istandsettingsprosjekt, i tillegg til andre oppgaver. Setesdal bygningsvernssenter driver med formidling, kompetanseheving innen bygningsvern, tradisjonshandverk og immateriell kulturarv. Rådgivning og rekrutteringsarbeid er også en del av arbeidet.
- **Lista museum (VAM):** Ett årsverk fordelt på antikvariske vedlikehold og vaktmesteroppgaver.
- **Sjølingstad Uldvarefabrik (VAM):** Ett årsverk knyttet til antikvarisk vedlikehold, finansiert gjennom tilskudd til Teknisk-industrielle anlegg.
- **Kristiansand museum (VAM):** Ett årsverk knyttet til antikvarisk istandsetting/vedlikehold – og noe formidling
- **Gimle Gård (VAM):** Ett årsverk fordelt på antikvarisk vedlikehold og vaktmesteroppgaver.

Museene har de siste årene hatt inn flere bedrifter og enkelthåndverkere på prosjekt. Museene ser på dette også som et viktig bidrag for å sikre kompetanse på antikvarisk vedlikehold i regionen, ikke bare i museet.

Prioriterte prosjekter 2026

Bygningsprioriteringene i den vedlagte søknaden bygger på museenes 5-årsplaner, med noen justeringer som er gjort ut fra konkrete behov og strategiske vurderinger.

Museene har tatt utgangspunkt i budsjett og økonomiplan for Agder fylkeskommune 2025 – 2028, hvor det for 2026-2028 er lagt inn kr 2 millioner til istandsetting av den antikvariske bygningsmassen ved hver av Aust-Agder museum og arkiv og Vest-Agder-museet, totalt kr 4 millioner. Museene er svært glade for den satsingen fylkeskommunen har vist, og viser, når det gjelder museenes historiske bygningsmasse og ikke minst den forutsigbarheten dette er et signal om, med tanke på innkjøp av materialer og planlegging av prosjektene.

Prosjekter konkret Aust-Agder museum og arkiv

AAma vil med de omsøkte midlene prioritere å ferdigstille større og kostnadskrevenende prosjekter som omfatter bygninger av høy kulturhistorisk verdi. Bygningene det søkes midler til i vedlagte søknad er fra AAma sin side prioritert ut fra følgende kriterier:

- **Regional og nasjonal interesse**

Dette er bygninger som, i kraft av sin bygningsmessige særegenhet og sin kulturhistoriske kontekst, markerer seg i regional og nasjonal sammenheng og som fører med seg særlige forpliktelser.

- **Formidlings- og kildeverdi**

Bygningene er egnet for formidling av både materielle og immaterielle perspektiver, og bidrar til antikvarisk kunnskapsutvikling med relevans både lokalt, regionalt og nasjonalt.

- **Relevans for museet:** Bygningene har særlig relevans for museets strategier og samlingsutvikling, og er av stor betydning for museets spesifikke formidlings- og forskningsoppdrag.

Generelt vedlikehold og forebyggende konservering inngår i- og ivaretas av museets ordinære drift.

Tveitetunet har vært under restaurering i lang tid, og det prioriteres høyt å slutføre prosjektet. Å restaurere Rygnestadtunet er et omfattende prosjekt, som er starta opp og vil fortsette i 2026. For å få progresjon i arbeidet er det nødvendig å ta i bruk sommersesongen. Et viktig hensyn har vært å sikre at Tveitetunet og Rygnestad ikke er stengt samtidig. I den forbindelse er det lagt inn flere tiltak på Tveitetunet for at det skal være i skikkelig stand før sesongåpning i 2026, slik at en har anledning til å arbeide på Rygnestad gjennom sommersesongen ved behov.

Tiltakene har ulik grad av kompleksitet og krav til spisskompetanse innen antikvarisk bygghåndverk. Dette virker inn på vurdering av hva som kan gjennomføres som selvstendige tiltak som lyses ut, eller i samarbeid med museets egne håndverkere. Det finnes få tradisjonshåndverkere i Setesdal, så tilgangen på kvalifisert innleid arbeidskraft er begrenset lokalt. Restaureringsarbeidet på det fredede våningshuset og løa på Rygnestad fordrer kjennskap til bygningenes historie og særkompetanse på handverket. Prosjektene har også større risiko for uforutsette skader og forhold som kan endre vurderingene som er gjort for istandsetting. I komplekse prosjekter er det i tillegg viktig at kunnskapen som opparbeides underveis beholdes internt, både for en helhetlig fremtidig forvaltning og for kunnskapsutvikling som styrker organisasjonens kompetanse. Andre enklere tiltak egner seg bedre for å sette ut til ekstern arbeidskraft. Husmannsplassen Hagen har et stort vedlikeholdsbehov, og samtidig et avgrenset og oversiktlig prosjekt som er satt ut til lokale håndverkere

Museet står også foran et generasjonsskifte innen tradisjonshåndverk, og rekruttering er derfor en sentral del av strategien. Det handler både om å bygge intern kapasitet og om å ta ansvar for videreføring av faget.

Restaurering av husmannsplassen Hagen

Husmannsplassen var en del av søknaden i fjor, men etter anbudskonkurransen ble kostnadene noe høyere enn forventet og derav er det også økt finansieringsbehov. Istandsettingsprosessen er startet opp nå i høst, med drenering og fjerning av torv på tak på uthus. Det er også satt i gang hogst.

Tiltak det søkes om ytterligere midler for er

- Stolpehus: Restaurering og skifte av råteskada stokker
- Løe og fjøs: Nytt torvtak, skifte av stokker/ annet råteskada virke

- Våningshus: Fullføre restaurering. Istandsette vinduer/ dører og skifte av noe råteskadet panel
- Nødvendige tiltak i kulturlandskapet med drenering bak utsatte bygninger, hogst og gjerding

Slutføring og sammenkopling av restaurerte bygg på Tveitetunet

Setesdal bygningsvernssenter slutfører restaureringen av våningshuset på Tveitetunet, som ble påbegynt i 2016. Arbeid som gjenstår og tiltak det søkes midler til er:

- Ferdigstilling og montering av vindu og dører
- Remontering av forstøte og sammenkobling med nyestog. Skifte av råteskada bygningsdeler.
- Resterende murarbeid, pipe over tak.

I forbindelse med åpning av tunet sesongen 2026 er det behov for følgende tiltak i tillegg:

- Loft: Restaurering av tak og fundament
- Sikring av Kåmår (utedo)
- Sikring av løebru
- Sikring av brønn (Oppbygging av brønnhus)
- Tiltak i kulturlandskap (gjerding/rydding)

Nyeloft, fjøs og kvernhus på Rygnestad

På Rygnestad er det tidligere tildelt midler til restaurering av våningshus med trehøgeloft, og til restaurering av løa. Dette er som nevnt over tunge, kompliserte prosjekt som det er utfordrende å sette bort og som vi i utgangspunktet ønsker å ha hånd om internt. Vi ber derfor om midler til restaureringsarbeid som vil være egne til å sette bort. Tiltakene er følgende:

- Nyeloft (fredet): Oppretting av fundament, drenering og skifte av torvtak
- Fjøs: Skifte av torvtak
- Kvernhus: Oppretting av fundament

Prosjekter konkret Vest-Agder-museet

Bygningene som er prioritert i vedlagte søknad er valgt ut fra tre kriterier:

- Kombinasjonen av antikvarisk verdi og formidlingsverdi: Bygninger som har stor historisk verdi i seg selv og som i tillegg brukes aktivt i formidlingen er særlig viktig å bevare. Disse er også viktige for publikums generelle inntrykk av museet.
- Hindre videre forfall/økte skader: Selv om ett bygg ikke brukes i publikumsrettet virksomhet vil det være viktig å sikre det mot ytterligere skade eller forfall. Åptahuset og Frostestad mølle er eksempler på dette.
- Geografisk spredning: Museet har bygningsmasse, og håndverkere, på flere avdelinger. Det gjør at arbeidet med bygningsvern også bør fordeles tilsvarende på de ulike avdelingene ut fra kapasitet. Dette er også i tråd med Regionplan Agder og «ta hele Agder

i bruk». Det er viktig for kommunene/eierne at en opplever at museets og fylkeskommunens satsing på bygningsvern i Vest-Agder-museet kommer alle museene i til gode.

I tråd med vedtatt 5-årsplan for istandsetting av den antikvariske bygningsmassen (vedlagt) søker Vest-Agder-museet for 2026 om støtte til følgende prosjekter:

Istandsetting ved Kristiansand museum

Kristiansand museum er landsdelens største friluftsmuseum med 34 antikvariske bygg. Museet har en historie tilbake til 1901 og er ett av landets eldste friluftsmuseum.

Museet har de siste årene prioritert istandsetting av bygningene på Setesdalstunet. Årestua nærmer seg nå ferdig istandsatt og låven er fullført. Stallen restaureres høsten 2025. I 2026 ønsker vi å videreføre dette arbeidet med istandsetting av fjøset fra Rike og badstua.

Fjøs fra Rike

Bygningen er fra 1800-tallet og ble flyttet til museet i 1950. Bygget består av to deler, et sauefjøs og en fjøs for kyr. Bygningen brukes aktivt i museets formidling, bl.a. i forbindelse med arrangementer som «Familedagen» og julemarked. I tillegg inngår bygningen som en viktig del av Setesdalstunet som brukes aktivt i forbindelse med omvisninger og aktiviteter både for grupper og i museets ordinære åpningstid. Bygget har i dag lekkasje i tak som det haster å utbedre. Arbeidet er ekstra krevende fordi en i 1950 valgte å legge eternitt (asbest) mellom tak og torv. Denne er nå knekt opp (årsaken til lekkasjen) og må saneres. I tillegg må grunnmur istandsettes og noe råte i veggstokkene utbedres.

Badstue fra Åraksbø

Bygningen var opprinnelig bygget som badstue, men ble på 1800-tallet bygd om til korntørke. Bygningen kom til Kristiansand museum i 1950. Bygningen brukes aktivt i formidlingen ved Kristiansand museum, både i skoleopplegg knyttet til korndyrking og matauk, men også som del av skuespillet «Tussa på tunet», utarbeidet i samarbeid med Giert Werring. Bygningen har torvtak og det er dette som nå må byttes. I tillegg må noe råte i vegger utbedres.

Stiftamtmannens paviljong

Bygningen ble oppført på 1700-tallet (kanskje 1733?) og lå i stiftamtmannsgårdens hage i området Østre Strandgate, Elvegaten, Kongensgate, Kronprinsensgate. Bygningen gikk klar bybrannen i 1892. I 1906 ble den gitt til museet. Bygningen er et godt eksempel på klassisistisk arkitektur og et viktig minnesmerke fra sosietetens kultur og kontinental inspirasjon i Kristiansand. Bygningen inngår i Bygada og brukes i formidlingen av kontakten mellom Kristiansand og Europa. Taket på bygningen ble istandsatt for noe år siden, men det gjenstår store arbeider på kledning og reisverk.

Loft fra Nomeland

Bygningen er reist ca. 1580 og ble flyttet til museet i 1905. Bygningen er en viktig del av museets formidling til både skoleklasser og besøkende turister. Det søkes støtte til utbygging av syllstokk og til utbedring av dører etter hærverk/brann. Forsikringen dekket «ny dør», men museet ønsker

å bruke denne uheldige hendelsen til å utforske og videreutvikle den immaterielle kulturarven knyttet til byggene og gjenskape en dør ut fra tidligere tiders håndverksteknikker.

Istandsetting ved Lista museum

Lista museum er et primært et økomuseum, hvor bygningene/kulturminnene ligger spredt i landskapet. I tillegg består museet av det konstruerte friluftsmuseet i Vanse.

Åptahuset

Åptahuset er et skipperhus i Farsund kommune, antagelig bygget ca. 1750 og utvidet og forhøyet ca. 1810. Bygget ligger godt synlig både fra vei og fra sjøen for båtfarende. Bygget ligger i et viktig kulturhistorisk miljø. Åptahuset er pr. i dag ikke tilgjengelig for publikum ut over særskilte arrangementer. Det er heller ikke ressurser til dette på kort sikt og skal det åpnes opp for publikum må det gjøres tiltak knyttet til veiadkomst, vann og avløp osv. Bygget har imidlertid stor antikvarisk verdi i seg selv, noe også Agder fylkeskommune understreker i en e-post datert mars 2024. Museet mener derfor det er viktig å gjøre tiltak for å hindre videre forfall, samt istandsetting uavhengig av publikums bruk av bygningen. Utbedringene i 2026 er knyttet til grunnmur og til utbedring av taket.

Løe i Vanse

Løa på friluftsmuseet i Vanse inngår som en helhetlig del av formidlingen i museet. Bygningen trenger nå et stort vedlikehold knyttet til utbedring av tak og utbedring av råde i kledning.

Waages hus

Waages hus er et av Farsunds eldste og er blant bebyggelsen som unnslopp bybrannen i 1901. Antatt byggeår er første halvdel av 1700-tallet. De mest kjente beboerne er flere generasjoner med fotografer i Pettersenfamilien. Waage Pettersen, som har gitt huset navn testamenterte bygget til museet på 1980-tallet. Bygget har de siste årene gjennomgått en større utvendig istandsetting, bl.a. med støtte fra Agder fylkeskommune. De søkes i 2026 støtte til innvendig istandsetting. Bygget skal brukes til utstilling om Farsunds byhistorie.

Frotestad mølle

Mølla ligger ved Frotestad på vei mot Sjølingstad. Den er blant distriktets eldste og ble drevet av kraft fra vannfallet i vassdraget. Det var et komplett anlegg for framstilling av havregryn, byggryn og triør for rensing av såkorn. Mølla ble nedlagt i 1960-åra og forvaltes i dag av Sjølingstad Uldvarefabrik. Den er imidlertid ikke del av fredningen og mottar derfor ikke midler via bevaringsprogrammet. Bygningen er tilgjengelig utvendig, men museet har ikke økonomi til å bemanne/holde åpent ut over dette. Tiltaket omsøkes for å sikre bygningen og bevare den både som et viktig objekt i seg selv og for eventuell fremtidig større bruk. I 2026 vil museet prioritere istandsetting og sikring av vanninntaket for å unngå ytterligere skade ved flom.

Museet har tidligere søkt tilskudd til å ta igjen etterslep på maling i Bygadal. Dette ble avslått i 2025 og museet har derfor valgt å ikke søke om dette for 2026, men bruke egne midler til dette. Da dette er en stor kostnad velger vi likevel å synliggjøre tiltaket i denne søknaden.

Museets arbeider i tillegg med løpende vedlikehold og andre istandsettingsprosjekter hvor fylkeskommunen ikke er omsøkt finansiering. Disse er ikke omtalt i denne søknaden.

Økonomisk oppsummering

	Egen- finansiering AAma/VAM ¹	Tidligere innvilget tilskudd	AFK	Annen ekstern finansiering	Totalt
Husmannsplassen Hagen	Kr 100 000	Kr 200.000	Kr 300.000	Kr 300 000	Kr 900.000
Tveitetunet ²	Kr 850 000	Kr 750.000	Kr 850 000	Kr 300 000	Kr 2 750 000
Rygnestad ³	Kr 50 000		Kr 550 000		Kr 600.000
Lønnsgaranti ⁴			Kr 300 000		Kr 300 000
Totalt AAma	Kr 1 000 000	Kr 950 000	Kr 2 000 000	Kr 600 000	Kr 4 250 000
Fjøs fra Rike, Kristiansand museum			400 000	200 000	600 000
Badstue på Setesdalstunet	100 000		100 000		200 000
Istandsetting Nomelandsloftet	100 000		100 000	20 000	220 000
Stiftamtmannenspaviljong	100 000		300 000		400 000
Maling Bygada	400 000				400 000
Frotestad mølle, vanninntak	150 000		150 000		300 000
Lista museum, Åptahuset	300 000		400 000		700 000
Lista museum, Løe Vanse	150 000		350 000		500 000
Lista museum, Waages hus innvendig	200 000		200 000		400 000
Totalt VAM	1 500 000		2 000 000	220 000	3 720 000

¹ Egenfinansiering i form av avsatte penger. Egeninnsats i form av arbeidstimer kommer i tillegg.

² Tilskudd til Tveitetunet har tidligere vært omsøkt som delprosjekter. Vi ser det som hensiktsmessig å se hele prosjektet under ett når vi nå søker midler i slutfasen. I summen det søkes om, ligger både ferdigstilling av restaurering av våningshus og øvrige tiltak for å klargjøre tunet for formidling.

³ Det understrekes at gjeldende søknad til restaurering av Rygnestad er knyttet til nyeloft, fjøs og kvernhus, som skal gjennomføres av eksterne håndverkere, og er ikke en del av det allerede innvilgede prosjektet knyttet til den komplekse restaureringen av våningshus med trehøgeloft.

⁴ Tilskudd til lønnsgaranti er tidligere vedtatt. Se vedtak i Sak 21/12075-8.

Vi håper på positiv respons på søknaden og at dere tar kontakt om dere har noen spørsmål.

Med beste hilsen

John Olsen
Direktør
Vest-Agder-museet

Ellen Aslaksen
Direktør
Aust-Agder museum og arkiv